

Krystýnek, Jiří

Polsko-české literární vztahy v minulosti a současnosti : historický náčrt jejich základní dynamiky a problematiky

In: Krystýnek, Jiří. *Z dějin polsko-českých literárních vztahů : vlivy polské literatury a její recepce v českých zemích v letech 1914-1930*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1966, pp. 12-27

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/119769>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

POLSKO-ČESKÉ LITERÁRNÍ VZTAHY V MINULOSTI I SOUČASNOSTI

HISTORICKÝ NÁČRT JEJICH ZÁKLADNÍ DYNAMIKY A PROBLEMATIKY

Západoslovanské kmeny polské a české žily již v době před vznikem prvních předfeudálních vojenských svazů a státních útvarů slovanských v přímém sousedství a kontaktu na prostorách u řeky Labe, Odry a Visly. V průběhu bohaté a pohnuté historie stýkali se pak Češi a Poláci tu na široké frontě od Krkonoš k Beskydám, tu zase jen na poměrně úzkém prostoru těšínského Slezska, když agresivní německý živel zatlačil oba národy na čas hluboko do vnitrozemí z jejich bývalých pohraničních oblastí. Přesto však ani soustavná germanizace, zesilovaná nátlakem hospodářským a politickým i energickými opatřeními administrativními, nedokázala zcela vymýtit slovanský charakter obsazených oblastí, který se na některých územích, zvláště Hlučinsku, Ratibořsku, Hlubčicku a Opolsku, zachoval až do jejich osvobození.¹⁾

Neustálé těsné sousedství vedlo ovšem k rozsáhlým vzájemným stykům, vzta-
hům, spojům a vlivům, které nabývají na intenzitě a významu zejména od doby, kdy vznikají první písemné literární památky na teritoriu českém a polském.

Položíme-li si otázku, od které doby je možno hovořit již přímo o polských vli-
vech v české literatuře, a budeme-li ji zkoumat v historickém vývoji obou sester-
ských literatur, zjistíme, že je to s největší pravděpodobností od konce 16. století, kdy k nám začínají pronikat díla prvního polského básníka světového formátu Jana
Kochanowského.²⁾ Karol M a l e c z y ń s k i³⁾ a F. M. B a r t o š⁴⁾ se sice domní-

¹⁾ Srov. např. Maxmilián K o l a j a, *Čechové v Pruském Slezsku*, Slavnostní list kraj. sletu sokolského v Mor. Ostravě, M. Ostrava 1913, 40–42; Edmund M e c l e w s k i, *Geschichtliche und bevölkerungspolitische Betrachtungen* v knize *Friedensstörer in Bonn*, Poznaň 1961 (tam zejména kap. *Polnische Bevölkerung unter deutscher Herrschaft*, str. 72–83, a *Volkszählungen*, str. 83–90).

²⁾ Srov. Jiří H o r á k, *Jan Kochanowski v české literatuře*, Z dějin literatur slovanských, Praha 1948, 366–381.

³⁾ Karol M a l e c z y ń s k i, *Źródła literackie kroniki tzw. Galla anonima*, Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego we Lwowie 14, 1934, 58.

⁴⁾ František M. B a r t o š, *Kosmas a Gallus. Čech a Lech*, Českopolský sborník vědeckých prací I, Praha 1955, 74–76.

Bartoš se domnívá, že Kosmas, který neměl Poláky rád, těžce nesl, že mají vynikající latinské kronikářské dílo, jímž předstihli inteligenci českou. To prý ho přimělo, aby se sám chopil pera a napsal podobné dílo o českých dějinách. Bartoš uvádí rovněž, že Kosmu nepochybně pohoršovaly také opovrhlivé výroky Gallovy o Česích a jejich povaze, že dílo Gallovo bylo tak i výzvou Kosmově kmenové hrdošti. Vidí v Kosmově kronice výrazný projev starého soupeření mezi Prahou a Hnězdnem.

O tom, že Kosmas neměl Poláky v lásce, svědčí některá místa v jeho kronice. Srov. též B. Bretholz, *Die Chronik der Böhmen des Kosmas von Prag*, 1923, 17–18; E. Janoušek, *Poměr polsko-český v počátcích politického myšlení českého*, Sborník J. B. Nováka 1932, 19–31.

vají, že také již nejstarší česká kronika Kosmova, psaná v letech 1119–1125, vznikla z podnětu polské anonymní kritiky tzv. Galla jako dílo, které chtělo s nejstarší polskou kronikou soutěžit, avšak tato smělá domněnka nebyla dosud doložena dostatečně přesvědčivými doklady. Je-li ostatně pravdivá jiná hypotéza Bartošova, že sám autor tzv. Gallovy kroniky je původem Čech a že je jím hnězdenský arcibiskup Jakub ze Žnina,⁵⁾ pak by o polský vliv v pravém slova smyslu ani nešlo.

Vzájemné kulturní styky česko-polské jsou ovšem data mnohem staršího než první již nepochybné polské vlivy na český kulturní život a českou literaturu. Začínají již v 9. a 10. století. Tehdy však, a také po několik dalších století přistích, byla česká strana stranou převážně dávající a polská strana téměř výlučně jen přijímající.

Otázka existence slovanské bohoslužby v Polsku – a tím i vzájemných kulturních styků již v 9. století – není sice dosud plně a jednoznačně vyřešena,⁶⁾ avšak shodně s názorem nejen Havránkovým, Wollmanovým a Jakobsonovým, ale i Widajewiczovým a Budzykovým lze s velkou pravděpodobností mít za to, že staroslověnská mise cyrilometodějská zasáhla – třeba jen přechodně – také jihozápadní část Polska, zvláště Krakovsko.

Bezpečně jsou však doloženy česko-polské styky v 10. století. Dva nejstarší kronikářské zápisy, týkající se Polska, v tzv. „*roczniku wielkopolském*“⁷⁾ svědčí již o přímých vlivech na Polsko za Piastovce Mieszka I. Je zde poznamenáno, že r. 965 přišla do Polska za Mieszkiem Doubrava (či Doubrava nebo Dúbravka), dcera českého Přemyslovce Boleslava I., a že r. 966 přijal Mieszko – nepochybně pod jejím vlivem a po sňatku s ní – křesťanství. Rovněž misijní působení Čecha Vojtěcha a jeho bratra Radima v Polsku patří k obecně známým historickým skutečnostem.⁸⁾ Tím proniká do Polska českým prostřednictvím nová ideologie, přispívající k upevnění raně feudálního polského státu a napomáhající zařazení Poláků do evropského kulturního dění.

Vliv staročeské duchovní lyriky na nejstarší polskou duchovní píseň *Bogurodzica* z 13. století, která stejně jako naše nejstarší píseň *Hospodine, pomiluj ny* měla po jistou dobu též funkci hymny národní a státní, je dnes již nade vší pochybnost prokázán a doložen.⁹⁾

⁵⁾ F. M. Bartoš, *Nejstarší polský kronikář a jeho český původ*, Věstník České akademie věd a umění 61, 1952, 1–73, Český původ tzv. Galla připouštěl již Alexander Brückner. Většina badatelů však tuto hypotézu odmítala a poukazovala na Gallovy protičeské výpady. Ty vysvětluje Bartoš okolností, že Jakub pocházel z rodu Slavnikova a jako politický emigrant byl nepřátelsky zaujat proti panujícímu rodu Přemyslovců.

⁶⁾ Srov. o tom nejnověji odlišné názory Tadeusza Lehra-Spławińského (*Czy są ślady istnienia liturgii cyrylomethodziejskiej w dawnej Polsce?* Slavia 25, 1956, 290–299) a Bohuslava Havránka (*Otázka existence církevní slovanštiny v Polsku*, Slavia 25, 1956, 300–305). V obou článcích také přehled a zhodnocení dosavadní literatury.

Polští badatelé, kteří považují existenci slovanské bohoslužby v Polsku za pravděpodobnou, tak zejména Budzyk a Widajewicz, odhadují dobu trvání předpokládané slovanské liturgie na Krakovsku asi na dvacet let.

⁷⁾ Zápis v „*roczniku wielkopolském*“ zní:

965 – Dambrovka ad Mesconem venit

966 – Mesco dux Polonie baptisatur

(Srov. Piotr Chmielowski, *Historia literatury polskiej*, tom 1, Lwów-Warszawa 1915, str. 22.) „*Rocznik wielkopolski*“ pochází z 11. stol., je však zachován až v pozdním přepise z 15. století.

⁸⁾ Srov. Václav Chaloupecký, *Svatý Vojtěch a jeho poslání v Ubrách a v Polsku*, Co daly naše země Evropě a lidstvu I, Praha 1939, str. 20–23.

⁹⁾ Otázku vlivu staročeské literatury na staropolskou se poprvé souborně zabýval Władysław Nehring v rozsáhlé studii *Über den Einfluß der alttschechischen Sprache und Litteratur auf die*

Odtud pak po několik století jde téměř nepřetržitý proud českých vlivů na Polsko. Výrazným dokladem toho je mimo jiné také první úplný polský překlad bible z r. 1455, tzv. *bible královny Zofie* čili *Šarospatacká*, která byla do polštiny přeložena ze staročeského překladu.¹⁰⁾ Ještě v 16. století pak „ojciec piśmiennictwa polskiego“ Mikolaj Rej z Nagłowic vydatně těží z bohaté české literatury husitské a bratrské.¹¹⁾ Českého původu je i polský pravopis sprežkový, který polština na rozdíl od češtiny zachovala až do dnešní doby. O hojných stycích česko-polských, o rozšíření a vlivu češtiny v Polsku v 16. století máme také svědectví přímo z polské pramene; humanista Łukasz Górnicki si stěžuje ve spise *Dworzanin polski* (1566) na přílišné rozšíření češtiny u polských dvorů¹²⁾ a žádá, aby Poláci užívali především svého domácího jazyka a českými výrazy si pomáhali jen tam, kde nemají vhodné a vyhovující slovo polské.¹³⁾

Již v 16. století samém se však situace zásadně obrací. Geniálně nadaný Jan Kochanowski, jen o čtvrt století mladší než Rej, stává se prvním polským básníkem světové úrovně a – ačkoli také on přejímá ledacos ze starší české literatury v básnickém lexiku i ve veršové technice¹⁴⁾ – svým dokonalým básnickým

altpolnische, otiskované v letech 1876–1883 v Jagicově časopise *Archiv für slavische Philologie*. Jednotlivé památky z hlediska českých vlivů zkoumali zejména Josef Dobrovský, Alexander Brückner, Josef Jireček, Jiří Polívka a Stefan Vrtel-Wierczyński. Z novější literatury uvádím zvláště Miloš Weingart, *Slovanská vzájemnost*, Bratislava 1926, 48–49; Josef Hrabák, *Staropolský verš ve srovnání se staročeským*, Praha 1937; Olaf Jansen (Roman Jakobson), *Český vliv na středověkou literaturu polskou*, Co daly naše země Evropě a lidstvu I, 1939, 48–51; Bohumil Vydra, *Polská středověká literatura kazatelská a její vztahy ke kazatelské literatuře české*, zvl. otisk z *Věstníku Kr. čes. společnosti nauk*, Praha 1928, str. 155; Josef Hrabák, *Slovanské prvky v starší české literatuře*, Slavanství v českém národním životě, Brno 1947, 57–78; Josef Hrabák, *Smilova škola a staropolské básnictví*, *Slavia* 18, 1947, 165–171.

¹⁰⁾ Srov. Stanisław Urbaniczyk, *Z dawnych stosunków językowych polsko-czeskich*. Część I. *Biblia Królowej Zofii a staroczeskie przekłady Pisma św.* 1946.

U nás se v současné době zabývá systematickým srovnáním staropolské bible se staročeskou pracovník brněnské odbočky Ústavu jazyků a literatur ČSAV dr. Vladimír Kyaš. Srov. např. jeho článek *Za českou předlohou staropolské bible*, *Slavia* 22, 1953, 112–124, nebo *K rekonstrukci české předlohy staropolské bible*, *Česko-polský sborník vědeckých prací* II, Praha 1955, 39–67; obdobným případem vlivu se zabývá Kyaš v článku *Za českou předlohou staropolského mamotrektu*, *Slavia* 27, 1958, 182–187.

¹¹⁾ Rejova díla, zejména práce s tematikou náboženskou, souvisí se starší českou literaturou nejen v oblasti předmětnosti a významové, ale i jazykové. O přímém vlivu češtiny na básnický jazyk Rejův srov. Witold Taszycki, *Czechizmy w języku Reja*, *Prace filologiczne* 12, 1927, 54–67.

¹²⁾ „... a czasem drugi, chocia nie będzie w Czechach, jedno iż granicę śląską przejedzie, to już inaczej nie będzie chciał mówić, jedno po czesku, a czeszczyzna wie to Bóg jaka będzie. A jeśli mu rzeczesz, żeby swym językiem mówił, to powieda, iż zapomiał abo że mu się przyrodzony język prawdziwie gruby widzi, czego dowodząc, wyrwie jakie staropolskie z Bogarodzice słowo a z czeskiem jakim gładkiem słówkiem na sztych je wysadzi, aby swego języka grubość a obcego piękność pokazał...”

Dworzanin polski, opracował Roman Pollak, *Kraków* 1928, Biblioteka Narodowa I/109, 62–63.

Górnického výroky nebyly u nás neznámy. Josef Jungmann např. se na ně odvolává a dokládá jimi význam a rozšíření češtiny v minulosti, aby posílil národní sebevědomí obrozujícího se národa.

¹³⁾ „A tak przystępując do rzeczy, kiedy dworzaninowi polskich słów nie stanie, dobrze uczyni, iż pożyczyc z czeskiego języka, rychlej niż z drugich, a to dlatego, że już ten sam u nas jest wzięty i policzony za najcudniejszy; abowiem to pospolite mniemanie, ku któremu wdy człowiek stosować się musi, przyda nieco powagi polskiej rzeczy.“ (*Dworzanin polski*, cit. vyd., str. 68.)

¹⁴⁾ Např. osmislabičný, sduženě rýmovaný verš, charakteristický pro staročeské básnictví, v polské literatuře 16. století však řídky a vzácný.

dílem vyvolává obdiv v sousedních Čechách, kam velmi záhy proniká zásluhou překladů Paprockého.¹⁵⁾ Češi jsou tak prvním národem vůbec, který poznává poezii Kochanowského v překladu do svého vlastního jazyka. Bartosz Paprocki sám je pak živým dokladem polsko-české jazykové a literární příbuznosti; našel útulek u českých magnátů a vydal polovinu svých prací česky.¹⁶⁾ Paprocki je s velkou pravděpodobností také autorem překladu Rejova dialogu *Varvas a Lupus* (v originále *Warwas z Dykasem*); dialog se úplně zachoval jen v tomto překladě,¹⁷⁾ zatímco z polského originálu byly teprve v nedávné době objeveny pouze nepatrné zlomky.¹⁸⁾

Paprockého překlady z Reje a Kochanowského vycházejí v letech 1597–1601. První překlady z polštiny do češtiny se však objevily už dříve, a to asi v polovině 16. století.

Necháme-li stranou *Kronyku tureckou* Michala Konstantina z Ostrovice, známou v Polsku pod názvem *Pamiętniki Janczara*, o které se Jan Jakubec domnívá, že je naším prvním překladem z polštiny,¹⁹⁾ u níž však není bezpečně zjištěno, zda její originál je skutečně polský,²⁰⁾ a pomineme-li dále literárně nepatrné významné překlady polských kalendářů, pranostik a minucí, dochované již z třicátých let 16. století, budeme moci za první literárně závažné a bezpečné již překlady považovat úpravy a zpracování duchovních písní ve známém Blahoslavově kancionálu *Písně chval božských*, vydaném r. 1561 v. polském městečku Szamotuły a zvaném odtud *Kancionál Šamotulský*.

Již tehdy se projevil zájem také o literaturu zábavnou. Velikou popularitu získala a značný ohlas, větší dokonce než v samém Polsku, vyvolala u nás dramatická satira neznámého polského autora *Tragedia żebracza*, zachovaná v originále jen v malém zlomku z r. 1552; její úplné znění je dochováno pouze v českém překladě, vydaném poprvé v Litomyšli r. 1573. Tato Tragedyje neb Hra Žebračů, která je typickým dílem polské literatury měšťanské a podává s obhroublým humorem kritiku společnosti své doby, ještě však bez jasného třídního uvědomění, byla u nás velmi oblíbena, jak dosvědčují také další její vydání r. 1608 v Praze a r. 1619 v Litomyšli.²¹⁾

Jakuba Wujka pravověrně katolická *Postylla mniejsza*, přeložená do češtiny pod názvem *Postilla aneb kázání evangelitské* a vydaná v Litomyšli r. 1592, stěžejí mohla najít širší ohlas u národa tehdy ze čtyř pětín nekatolického. Jestliže přesto vyšla

¹⁵⁾ Srov. Lehr-Spławiński – Piwarski – Wojciechowski, *Polska Czechy, Dziesięć wieków sąsiedztwa*, Katowice–Wrocław 1947, 123; Karel Krejčí, *Dějiny polské literatury*, Praha 1953, 13.

¹⁶⁾ O Paprockém srov. zejména obsírnou monografii Karla Krejčího, *Bartoloměj Paprocki z Hlohola a Paprocké Vůle*, Praha 1946.

¹⁷⁾ Ceněk Zibrť (*Składby Poláků Reje z Nagłowic a Bart. Paprockého*, Květy 20, 1898, I, 529 a n.) se domnívá, že autorem překladu mohl být také Tobiáš Mouřenín. To nevylučuje ani Krejčí.

¹⁸⁾ Srov. K. Piekarski, *Fragmety dwu zaginionych dialogów Mikołaja Reja*, Przegląd Współczesny 6, 1923, str. 1–18.

¹⁹⁾ Jan Jakubec, *Dějiny české literatury I*, Praha 1929, 756.

²⁰⁾ Srov. o tom podrobněji Josef Bečka, *Polské písemnictví ve světle českých překladů* (Česko-polský sborník vědeckých prací II, Praha 1955) 151, 160–163.

²¹⁾ Srov. Jan Máchal, *Tragedie neb hra žebráci v české a polské literatuře*, Věstník české Akademie 18, 1909, 427–434; Józef Magnumszewski, *Uwagi nad Tragedią żebraczą*, Pamiętnik Literacki 1952, 623–634; týž, *Z rozważań nad Tragedią żebraczą*, sborník „Franku Wollmanovi k sedmdesátinám“, Praha 1958, 551–562, tam také ostatní literatura. Úplné vydání českého textu pořídil Josef Hrabák v knize *Staročeské drama*, Praha 1950. Rekonstrukci polského textu vydal Magnumszewski v publikaci *Tragedia żebracza nowouczymiona*, Warszawa 1957.

r. 1629 v Praze znovu, svědčí to jen o tom, že katolická menšina česká v nedostatku ortodoxních náboženských děl domácích sahala k literatuře cizí. Je zajímavé, že překlad jednoho z nejlepších děl polské protireformace, Skargových *Životů svatých*, které pro svůj znamenitý sloh a jazyk mají veliký význam pro rozvoj polské umělecké prózy, zůstal v rukopise (překladačem byl jezuita Šebastián Brdlička Scipio, přímý žák Skargův), takže ze Skargy vyšel tehdy tiskem jen překlad drobné práce *Pobožný soldát*, a to roku 1634.²²⁾

Zvláštní kapitolu představují polští katolíci, pobývající a působící v českých zemích (Zygmunt Gdowski, Fr. Wacław Jeronym Rozrażewski, Wojciech Lossius, Mikołaj Łęczycki). U nich není totiž vždy jisté, zda jejich díla – ostatně literárně vesměs málo významná, mající jen funkci nábožensky propagační – byla původně psána latinsky, polsky nebo už přímo česky.²³⁾

Pro české literární poměry v 17. století je příznačné, že vliv největšího polského básníka 16. století Jana Kochanowského se ve vlastní české literatuře nijak pronikavěji neprojevil. Je to nepochybně proto, že česká literatura té doby nemá skutečně velikého básníka, který by podněty Kochanowského dovedl tvůrčím způsobem zpracovat a přetavit. A tak se s ohlasem Kochanowského setkáme jen u největšího zjevu české literatury 17. století, u Jana Amose Komenského. Komenský poznal Kochanowského dílo za svého pobytu v Lešně. Tam také r. 1633 mistrovsky přebásnil Kochanowského velkolepý hymnus *Czego chcesz od nas, Panie, za Twe bojně dary?* a zařadil jej pod názvem O dobrodiních Božích bez označení autora spolu s jinými překlady z polštiny do bratrského kancionálu, vydaného r. 1659 v Amsterdamě. *Kancionál amsterodamský* obsahuje celkem 19 duchovních písní přeložených z polštiny; některé z nich byly do češtiny přeloženy již dříve a byly Komenským pouze částečně upraveny.²⁴⁾ Komenský sám však přeložil kromě slavné básně Kochanowského i řadu jiných polských písní.²⁵⁾

Přes poměrně malý vliv na českou literaturu 16. a 17. století je osobnost Jana Kochanowského mezníkem ve vývoji česko-polských vztahů. Kochanowským nabývá polská literatura poprvé převahu nad literaturou českou v oblasti literatury umělecké a tato převaha určuje pak na dlouhou dobu základní charakter literárních styků a vztahů obou národností a později národů. Okolnost, že tvorba Kochanowského zaujala největšího génia české literatury 17. století, je již sama o sobě významná.

Neblahé 17. století, které pro obě národnosti bylo obdobím tragických událostí politických i kulturního úpadku, u Čechů hlubšího a osudnějšího, je ovšem již dobou, kdy vzájemné literární styky a vztahy polsko-české postupně ochabují. Po bělohorské bitvě pozorujeme pokles zájmu o polskou literaturu v Čechách, překlady z polštiny jsou jen řídké, a v 18. století ustávají na čas téměř nadobro. Přímý kontakt polsko-český udržuje tehdy především bratrská česká emigrace v Polsku, vedená Komenským, jemuž se Polsko na řadu let stalo druhou vlastí. Zájem českých bratří o polskou literaturu se však omezuje převážně jen na klasiky polského humanismu Reje a Kochanowského, pro nové literární zjevy 17. století neměli valného pochopení, přestože právě u některých z nich, ovlivněných arianismem, například u Wacława

²²⁾ Srov. Bečka, I. c., 168–169, 177.

²³⁾ Bečka, I. c., 176–177.

²⁴⁾ Srov. *Polska Czechy*, 124.

²⁵⁾ Srov. Jiří Horák, *Jan Kochanowski v české literatuře*, Z dějin literatur slovanských, Praha 1948, 371.

Potockého,²⁶⁾ projevuje se silný vliv idejí česko-bratrských a přímý vztah k české kultuře (např. Potockého báseň *Libussa*, navazující volně na starou českou pověst).

Ani na domácí půdě není literární vývoj v druhé polovině 17. století tak docela bez polských vlivů, jak by se na první pohled zdálo a jak se dříve téměř obecně soudilo. Již W o l l m a n a B o b e k²⁷⁾ upozornili na polské vlivy u Bohuslava Balbína, a to na vlivy tak silné a pronikavé, že je můžeme považovat přímo za předehru oněch intenzivních polských vlivů na konci 18. a na počátku 19. století, které měly významnou úlohu v českém národním obrození. Balbín byl žákem Poláka Mikolaje Łęczyckého (Lancicia), který působil delší čas v Jičíně a Olomouci a měl vliv, jak se zdá, i na Balbínovo vlastenecké uvědomění. Balbín sám se ve svých historických pracích často odvolává na polské kronikáře Długosze, Miechowitu, Herbersteina a zejména Kromera.²⁸⁾

Nejnověji článek Oldřicha K r á l í k a *Vliv Kromerův na českou historiografii XVII. a XVIII. století* (Příspěvek k dějinám slovanské myšlenky)²⁹⁾ dosvědčil přímý silný vliv, jaký měla kronika Marcina Kromera *De origine et rebus gestis Polonorum* z r. 1555 na české historiografy 17. a 18. století, zvláště na Jana Matyáše ze Sudet, Bohuslava Balbína, Tomáše Pešinu z Čechorodu, Jana Jiřího Středovského a Gelasia Dobnera.³⁰⁾ Králík přičlenil tak novou významnou kapitolu k dějinám vlivů polské literatury na českou a současně přinesl i řadu dokladů, jak se slovanská myšlenka rozvíjela v rámci humanistické historiografie 16.–18. století a jak tzv. sarmatská teorie pronikala z Polska silně i do českého kulturního života, kde měla často i nemalý význam politický.

Od dob polského osvícenství jde potom již téměř nepřetržitý proud literárních styků, vztahů, spojů a vlivů, v němž polská strana je partnerem převážně dávajícím, zatímco česká literatura mnoho přejímá a učí se od své mladší sestry, která i přes politickou tragédii národa byla ve svých osudech mnohem šťastnější.³¹⁾

V době osvícenské a českého národního obrození je dosud – přes rozsáhlou literaturu polskou i českou o polských vlivech na naše obrození – několik nedosti uspokojivě probádaných souvislostí, tak např. dosud není dostatečně prozkoumán a zhodnocen pronikavý vliv, který měli polští osvícenci a preromantikové Staszic, Kossakowski a zejména Woronicz na Kollárovu koncepci slovanské vzájemnosti a jeho básnické dílo.³²⁾

²⁶⁾ Komenského vztahem k polskému arianismu se zabývá Antonín Měšťan v článku *Komenský a polští ariáni*, *Slavia* 24, 1955, 456–460. Zde podal stručnou, ale výstižnou charakteristiku nejpokrokovějšího směru polské reformace a vyšetřil Komenského postoj k ariánské ideologii.

²⁷⁾ Frank W o l l m a n, *Slovesnost Slovanů*, Praha 1928, 48; Władysław B o b e k, *Bog. Balbina związki z Polską*, *Ruch Słowiański* III, 1930, 353–363.

²⁸⁾ *Srov. Polska Czechy*, 125–126.

²⁹⁾ Česko-polský sborník vědeckých prací I, uspořádal Milan K u d ě l k a, Praha 1955, 369–393.

³⁰⁾ *Srov. o tom též Frank W o l l m a n, Slovanství v jazykově literárním obrození u Slovanů*, Praha 1958, 22.

³¹⁾ Frank W o l l m a n v obšírné studii *Duch a celistvost slovanské slovesnosti* (zvláštní otisk z knihy „Obrysy Slovanstva“, Praha 1948, str. 41) výslovně zdůrazňuje vedoucí úlohu polské literatury ve stycích polsko-českých na konci 18. a na počátku 19. století: „Souvislost české literatury s polskou jako literaturou vedoucí je ukázána nejvíce právě v době politického rozkladu Polsky a dokázána tak i značná autonomnost zjevů literárních a jejich působení.“

³²⁾ *Srov. Frank W o l l m a n, K metodologii srovnávací slovesnosti slovanské*, Brno 1936, 54–55; *Kollárův mesianismus*, sborník *Slovanská vzájemnost 1836–1936*, Praha 1938, 34–59; *Slovanská myšlenka od Dobrovského a Kollára k Masarykovi*, Co daly naše země Evropě a lidstvu, Praha 1940, 38–40; *Duch a celistvost slovanské slovesnosti*, 41–43; nejnověji *Slovanství v jazykově literárním obrození u Slovanů*, 113–177, 181 i jinde.

Je zajímavé, že také Marianu Szyskómu, který shromáždil nadměru bohatý materiál o vlivu polského osvícenství na české obrození a šel leckde až do minuciózních podrobností, ušel závažný fakt silného vlivu Woroniczovy skladby *Zjawienie Emilki na Kollárovu Slávy dceru*,³³⁾ na který upozornil až Frank Wolman a n.³⁴⁾

Nejnověji se polskými vlivy v Kollárově díle zabývá Milan Kudělka v rozsáhlé materiálové i problémové studii *Kollár v Polsku*,³⁵⁾ kde sice ve shodě s daným tématem sleduje především ohlas a působení Kollárova díla a jeho myšlenek v Polsku, v poslední části práce však souhrnně pojednává též o polských pramenech Kollárových, naznačuje, co především Kollár převzal z polských představ a názorů a zdůrazňuje významný podíl polských podnětů na formulaci Kollárovy myšlenky slovanské vzájemnosti. Studie je významným příspěvkem k srovnávacímu studiu polsko-českých vztahů.

Předkollárovské doby se týká Kudělkova knižní monografie *Leopold Jan Šeršák* (Ostrava 1957), jejíž význam pro výzkum polsko-českých literárních vztahů je především v tom, že názorně a historicky pravdivě na základě bohatého dokumentárního materiálu zobrazuje polsko-české prostředí na Těšínsku v době osvícenské, hlavní dějiště přímých polsko-českých kontaktů.

Důležitým doplňkem této knihy je Kudělkova studie *Češi a Poláci na Těšínsku v době národního obrození* (Z dějin slovanské myšlenky, Ostrava 1957), která souvisí s Kollárovou rozpravou *O literární vzájemnosti* nejen časově, ale i věcně a programově, neboť vyšetřuje mimo jiné i ohlas a recepce ideje slovanské vzájemnosti na Těšínsku a její úlohu v národně obrozeneckém procesu českém i polském.

Avšak nejen Kollár sám, nýbrž celá skupina českých klasicistů a také Hanka se svou družinou a Čelakovský se svými následovníky jsou pod silnými vlivy polskými.

Antonín Jaroslav Puchmajer, který byl jedním z našich nejhorlivějších polonofilů, uvedl ještě před Jungmannem do češtiny řadu polských slov, z nichž se téměř všechna stala trvalou součástí běžné české slovní zásoby. Oba, Puchmajer i Jungmann, sledovali tím nejen cíl doplnit slovník spisovné češtiny, nýbrž také sblížit slovanské jazyky a konstituující se slovanské národy. Puchmajer chtěl Čechy a Poláky sblížit i zvláštním způsobem pravopisu, který by vyhovoval stejně Polákům jako Čechům. Doporučuje Čechům co nejdůkladněji se seznámit s polskou literaturou jako bohatým a rozmanitým vzorem pro chudou tehdy ještě literaturu českou. Při překladu z jiných jazyků neslovanských doporučuje čerpat také z polských překladů, jak to v praxi dělal on sám i Jungmann.

„Dvoji z toho nám užitek vyplyne,“ praví v předmluvě k čtenáři ve vydání *Chrámu Gnidskébo* z r. 1804, přeloženého nikoli z francouzského originálu, nýbrž z polského překladu Josefa Szymanowského, „předně: překládající něco z cizozemštiny do našeho jazyka českého, uspoříme sobě, budeme-li mítí též přeložení polské při ruce, polovici práce své; a za druhé: budeme se lepším slovanským vyjadřování se způsobům učiti, a tak nebude se potřeбі čeho obávati, že tau nemotornau poněmčilau češtinau všecko se pokazí a zmate.“³⁶⁾

³³⁾ Srov. *Polská účast v českém národním obrození II*, Praha 1935; tam zejména partie věnované Woroniczovi na str. 307, 308, 319–320, 331, 334–336.

³⁴⁾ *K metodologii* . . . , 55; *Duch a celistvost slovanské slovesnosti*, 42; *Slovanství v jazykově literárním obrození u Slovanů*, 116.

³⁵⁾ *Z dějin československo-slovanských vztahů*, Slovanské štúdie II, Bratislava 1959, 29–72.

³⁶⁾ Všimněme si zde, jaký rozdíl je mezi stanoviskem osvícence Puchmajera, který na počátku 19. století dává polštinu za vzor „nemotorné“ češtině, a názorem humanisty Mikuláše Konače z Hodiškova, který r. 1547 v předmluvě k biblické hře *Judiub*, kterou přeložil z němčiny, píše: „Co pak Poláci činí, kteříž někdy dosti málo nebo nic svou řečí přirozenou psáti neuměli, ale cizí, latinské, užívati musili, již pak nyní netoliko prosté rozprávky spisují, ale rytmy mírnými hry rozličné znamenitých poetův kratochvilných Therencia a Plauta svým tím hrubým a neohbným glagolem tisknou

V téměř vydání *Chrámu Gniidského* z r. 1804 najde se také *Poznamenání některých básníků slovanských*, jehož největší část obsahuje seznam spisovatelů polských, upravený podle *Bibliotheca poetarum polonorum* Josefa Ondřeje Załuského. Puchmajer tu uvádí jednak polské překlady významných děl světové literatury, jednak původní díla polských autorů. Básníci ruští a ilyrští, tj. jihoslovanští, vypadli pak mnohem stručněji. Věnuje se jim pouze jedna stránka, zatímco polská bibliografie zabírá plných pět stránek. Není to jistě jen proto, že k polské bibliografii měl nejrozsáhlejší pramen, ale také proto, že mu sblížení Čechů a Poláků nejvíce leželo na srdci. Puchmajer chtěl tímto seznamem také ukázat, oč jsou na tom Poláci v literatuře lépe než Češi, oč jsou dále. Chtěl tak podnitit i české literáty k následování polského vzoru.

Jungmann přejímá velké množství nových slov přímo z polštiny nebo polským prostřednictvím (např. četná slova ruská, která se přes polštinu dostávají do češtiny) a obohacuje jimi přirozeným způsobem slovní zásobu českého jazyka z materiálu řeči nejpříbuznější. Také podíl polštiny na překladech Jungmannových byl mnohem větší, než jak se dosud téměř obecně soudí. V představě širší veřejnosti je Jungmann pokládán především a převážně za překladatele ze západoevropských literatur a neví se skoro nic o tom, jak velký podíl měla polština i na těchto překladech. Marian S z y j k o w s k i³⁷⁾ doložil podrobně, jak Jungmann při překladu Miltonova *Ztraceného ráje* užíval polského překladu Jacka Przybylského z r. 1791 a jak si polským textem pomáhal při přebásnění obtížnějších míst anglického originálu.

Hánka, který je znám jako veliký rusofil a carofil, takže se mluví v souvislosti s ním přímo o „rusomanii“, měl dlouholeté živé styky také s řadou významných polských osobností ze světa vědeckého i uměleckého.³⁸⁾ Roku 1829 se např. sešel v Praze osobně s Adamem Mickiewiczem (byl asi jedinou významnější českou osobností, s kterou Mickiewicz navázal v Čechách užší osobní kontakt), dostal od něho při této příležitosti dvoudílné petrohradské vydání *Poezii* a později r. 1838 i *Pana Tadeusza* se srdečným věnováním.³⁹⁾

Z básníků, kteří kladli základy k nové české poezii, živě se zajímal o polskou literaturu především František Ladislav Čelakovský. Seznámil se s polskou literární tvorbou velmi hojnou vlastní četbou, sám překládal z polštiny a byl vedle Chmelenského u nás první, kdo upozornil na Mickiewiczovu poezii, jejíž zárodkující vliv je patrný také v jeho vlastní baladické tvorbě.

Na Karla Hynka Máchu působila neobyčejně přitažlivě nejen sama polská literatura, zvláště poezie, nýbrž i heroický polský boj za svobodu. Rozsáhlé výpisky z polské literatury v jeho zápisníku jsou dokladem hlubokého systematického zájmu

a na světlo vynázejí." (*Polska Czechy*, 115; B e č k a, *Polské písemnictví ve světle českých překladů*, 155.) Rozdíl v názorech výrazně ilustruje odlišnou, zásadně změněnou situaci v literárních vztazích polsko-českých v době osvícenství a národního obrození. O Konáčovských vztazích k Polsku srov. též Milan K o p e c k ý, *Několik poznámek o Konáčově bře Juditě* (Příspěvky k dějinám starší české literatury, Praha 1958, 174–176) a *Literární dílo Mikuláše Konáče z Hodiškova*, Praha 1962, 137–139.

³⁷⁾ *Polská účast v českém národním obrození I*, Praha 1931, 193–205.

³⁸⁾ Srov. též *Polska Czechy*, 185.

³⁹⁾ S z y j k o w s k i, *Polská účast v českém národním obrození I*, Praha 1931, 305–310.

O významných Hankových stycích s lvovským kulturním střediskem, zejména s nadšeným čechofilem A. J. Rościszewským, srov. Stefan V r t e l - W i e r c z y ŋ s k i, *Adam Junosza Rościszewski i jego korespondencja z Wacławem Hanką*, Poznań 1928.

o polskou poezii, který se ovšem zračí i v jeho vlastním básnickém díle.⁴⁰⁾ Máchovo polonofilství je však již zcela jiného druhu než např. Puchmajerovo; mohli bychom je označit jako revoluční na rozdíl od převážně filologického charakteru polonofilství Puchmajerova nebo Šafaříkova.

Také básnické dílo Václava Štulce, pilného překladatele z Mickiewiczze, nese výrazné stopy polských vlivů; je zajímavé, že tento vyšehradský probošt, ač v zásadě vyrůstal z filologického polonofilství typu Puchmajerova, organizoval v době lednového povstání tajné hnutí na podporu polských povstalců. Se zřejmými vlivy polského romantismu se shledáváme rovněž u Václava Bolemíra Nebeského a Karla Sabiny, i když u Sabiny polští básníci většinou nepůsobili přímo, nýbrž prostřednictvím Máchových. Oblíbenou malou formu polské lidové slovesnosti naplnil osobitým českým obsahem Josef Jaroslav Langer ve svých *Českých krakovácích*. Na Mickiewiczovy balady navazoval i Josef Jaroslav Kalina.

V druhé polovině 19. století není již vliv polské literatury zdaleka tak pronikavý a rozhodný jako na počátku století. Objevuje se však tu více, tu méně, tou či onou formou téměř u všech významnějších zjevů za mohutného rozmachu české literatury od padesátých let minulého století, tak u Erbena, Friče, Havlička, Čecha, Krásnohorské, Vrchlického, Zeyera, Sládka, Březiny aj.⁴¹⁾

Jasně stopy polských vlivů jsou v prvních básnických pracích Antala Staška,⁴²⁾ který studoval v Polsku, a odraz vřelých styků k Polsku se najde i v díle a korespondenci Aloise Jiráska.⁴³⁾

Konec 19. století stejně jako jeho počátek je vůbec dobou neobyčejně živých českých zájmů o polskou kulturu. Tehdy u nás působí zanícení polonofilové, k nimž na nej přednějších místech patří Edvard Jelínek a František Kvapil, dále Otakar Mokřý, Adolf Černý, A. E. Mužik, Jaromír Borecký aj. Současně však v této době pronikají do českých zemí vedle převážně zdravých vlivů polského romantismu a pozitivismu (kritického realismu) také nezdravé vlivy polské dekadence, zvláště proslulého satanisty Stanisława Przybyszewského, který na část našich dekadentně orientovaných básníků, prozaiků i kritiků působí tak intenzívně a je přijímán s tako-

⁴⁰⁾ Polskými vlivy na Máchovo básnické dílo se zabýval zejména Jan Menšík. Jeho studie, které sám Szykowski označil za „průkopnické“, trpí přílišným zdůrazněním vlivů ve formové oblasti Máchovy poezie, ale i tak přináší cenné dílčí výsledky. Srov. např. jeho články *Sweryn Goszczyński a Karel Hynek Mácha*, ČČM 1925; *Malczewského Marie a Máchaův Máj*, Sborník prací věnovaných prof. dru J. Máchalovi, Praha 1925; *Juljusz Slowacki a K. H. Mácha*, LF 1926; *Mickiewicz a Mácha*, ČMF 1927; *Stefan Garczyński a K. H. Mácha*, Sborník k 100. výročí Máchovy smrti, Praha 1937. Máchovy vztahy k Polsku a k polské literatuře sleduje také Oldřich Králík v statích *Herloš, Mácha a Sabina* (Zech polskiego powstania w czeskiej literaturze), Pamětník Słowiański 11, 1961, 13–49 a *Polskie motywy w utworach Machy*, Pamětník Słowiański 13, 1963, 83–102.

⁴¹⁾ Srov. o tom zevrubně zejména Marian Szykowski, *Polski romantyzm w czeskim życiu duchowym*, Poznań 1947.

⁴²⁾ Srov. Szykowski, *Polski romantyzm w czeskim życiu duchowym*, 246–263, 310–315, 317–319, 389–392; Stefan Vrtel-Wierczyński, *Polonofilstwo Antala Staška*, Ruch Słowiański 1, 1928, 27–30; Jarmil Pelikán, *Polonofilství Antala Staška*, Sborník prací filosofické fakulty v Brně 1964, D 11, 31–41.

⁴³⁾ O Jirákových vztazích k Polsku a k Polákům a o polských motivech v jeho díle srov. podrobně dále v kapitole „Polské vlivy v české historické próze“. Kromě základní literatury, tam uvedené, zaslouží zmínky ještě článek Václava Jílka, *Jiráskovy styky s polonofilem F. A. Horou*, Slavia 19, 1949–50, 382–393.

vým nadšením, že se právem hovoří přímo o kultu Przybyszewského.⁴⁴⁾ O přímých stycích mezi českými a polskými spisovateli koncem 19. století svědčí mimo jiné i fakt, že se roku 1894 zúčastnili sjezdu polských spisovatelů z české strany vedle neúnavného propagátora polské kultury u nás Edvarda Jelínka a ředitele Národního divadla Fr. Ad. Šuberta též Jaroslav Vrchlický a Gabriela Preissová.^{44a)}

Počátek 20. století není žádným mezníkem v polsko-českých literárních vztazích. Je zde v podstatě táž situace a setkáváme se s týmiž jmény na polské i české straně jako na konci století minulého.

Konec první světové války přinesl oběma sousedním slovanským národům národní samostatnost. Jestliže však mnozí stoupenci česko-polské vzájemnosti očekávali, že po obnovení české a polské státní a národní nezávislosti nastane období čilých a srdečných přátelských vztahů, pak skutečnost byla podstatně jiná. Politická situace po první světové válce byla pro vzájemné styky česko-polské krajně nepříznivá. Již v posledním období rozkládající se monarchie rakousko-uherské nebyly politické vztahy polsko-české, zejména na půdě vídeňského parlamentu, vždy nejlepší. Na stycích kulturních, vědeckých a uměleckých se to však nijak výrazně neprojevalo, neboť právě v době před první světovou válkou byly vzájemné vědecké a literární vztahy velmi živé, přátelské a srdečné.⁴⁵⁾ Po utvoření samostatného Polska a Československa došlo však hned v prvních letech k prudkému zhoršení politických vztahů obou států, což se tentokrát nepříznivě projevilo i na stycích kulturních. Hlavní příčinou napjatého poměru mezi vládoucími kruhy obou buržoazně demokratických států, který s jistými modifikacemi trval po celou meziválečnou dobu, byl spor o Těšínsko, rozřešený z hospodářských důvodů nakonec bez zamýšleného plebiscitu rozdělením Těšínska podle rozhodnutí Dohody mezi Polsko a Československo tak, že Československu připadla část s ostravsko-karvinským uhelným revírem, nezbytným pro průmysl republiky, a s bohumínsko-košickou dráhou, tehdy jedinou železniční tepnou, spojující české země s východním Slovenskem. Rozdělení Těšínska vyvolalo značné roztrpčení u polské buržoazie, neboť ta si dělala nárok na celé Těšínsko podle známého hesla „Ostrawica – granica“.⁴⁶⁾ Jedním z důvodů, proč polská vláda přijala rozhodnutí o rozdělení Těšínska, byla neúspěšná polská intervence v Sovětském Rusku a těžká vojenská situace ve východní oblasti státu, kde oddíly Rudé armády stály už téměř před branami Varšavy. Přes šovinistické štvance, rozpoutávané reakčními nacionalistickými živly, dovedl se však český i polský proletariát v rozhodných okamžicích třídního boje proti buržoazii spojit v jeden šik, jak o tom svědčí např. svorný boj českého i polského děl-

⁴⁴⁾ Srov. Józef Magnuszewski, *Stosunki literackie polsko-czeskie w końcu XIX i na początku XX wieku*, Wrocław 1951, 105–173; Marian Szykowski, *Stanisław Przybyszewski w Czechach*, Česko-polský sborník vědeckých prací II, Praha 1955, 345–398; Stanisław Helsetyński, *Przybyszewski*, Kraków 1958, 167–177. O vlivu Przybyszewského na českou literaturu za války a po válce viz dále ve zvláštní kapitole.

^{44a)} Srov. Artur Závodský, *Gabriela Preissová*, Praha 1962, 174–175.

⁴⁵⁾ Upozorňuji v této souvislosti např. na rozsáhlou, z převážné části dosud nevydanou slavistickou korespondenci prof. Františka Pastrnka, kde jsou mimo jiné také četné dopisy nejen významných polských jazykovědců (např. Baudoina de Courtenay, Al. Brücknera, Wl. Nehringa, Romana Zawilňského aj.), ale i literátů (např. Z. Przesmyckého-Miriama, A. Asnyka aj.), dosvědčující vřelý přátelský poměr polských osobností k českému vědci.

⁴⁶⁾ Literatura o poválečném polsko-českém sporu o Těšínsko nejúplněji v *Bibliografii polských silesiak*, kterou zpracovali a v letech 1952–1954 nákladem Slezského studijního ústavu v Opavě vydali dr. Andělín Grobelný, dr. Milan Kudělka a dr. Alois Sivek; tam zejména v oddíle Právo, politika, národnostní otázka (díl 1., str. 67–78; díl 2., str. 46–65; díl 3., str. 52–86).

nictva ve slavné lednové stávce r. 1920, tedy v době, kdy nenávislná nacionalistická agitace v boji o Těšínsko vrcholí.⁴⁷⁾ Na kulturní styky však na neštěstí měly mnohem větší vliv šovinistické štvance buržoazie než proletářská solidarita dělnictva, neboť většina kulturních institucí obou zemí byla pevně v rukou buržoazie. Proto i výměna kulturních statků, knih, časopisů atd., byla velmi ztížena a spolupráce vědeckých pracovníků a umělců do značné míry ochromena.

Pozornost polské i naší literární vědy a kulturních institucí v období meziválečným byla z větší části zaměřena na západ. Jestliže již v době před první světovou válkou a zejména mezi oběma válkami bylo sneseno tolik bohatého a cenného materiálu o vztazích polsko-českých, bylo to spíše zásluhou několika obětavých a pro věc zanícených vědců než přispěním oficiálních vládnoucích a vědeckých institucí, ovládaných většinou nekritickým obdivem k západoevropské kultuře.

Teprve po druhé světové válce, kdy byly staré spory urovnány, samým historickým a společenským vývojem v obou zemích překonány a antikvovány, kdy byly uzavřeny rozsáhlé dohody vládních a vědeckých institucí o kulturní spolupráci, rozvíjí se bádání v oblasti styků, vztahů, spojů a vlivů polsko-českých a česko-polských systematicky a plánovitě, za přímé podpory vlád obou států. Má to i veliký význam politický. Každý nový badatelský úspěch v oblasti vztahů česko-polských, třebaž jenom na určitém úseku nebo v určitém období, přispívá k sblížení obou bratrských národů.

O polských vlivech na českou literaturu a o literárních stycích a vztazích polsko-českých je dnes již bohatá literatura, obsahující jak souhrnné práce o celých epochách, tak dílčí studie s užším časovým vymezením i pojednání rázu monografického. Uvedu zde především ty práce, které jsou věnovány speciálně otázkám polských vlivů na českou literaturu nebo v nichž se o polských vlivech pojednává v rámci celkového sledování česko-polských a polsko-českých vztahů.

Některé z prací jsem připomněl již výše v textu nebo v poznámkách, k významnějším se pro úplnost vrátím ještě jednou na tomto místě. Drobnější práce nebo ty, které se tématu mé práce týkají jen okrajově, uvedu na konci práce v celkovém soupisu literatury.

O prvních nesporných již vlivech polských na českou literaturu v 16. a 17. století pojednává obšírně Josef B e c k a v studii *Polské písemnictví ve světle českých překladů* (I. Do českého obrození), Česko-polský sborník vědeckých prací II, 149 až 187, a stručněji Jiří H o r á k v článku *Jan Kochanowski v české literatuře* (Z dějin literatur slovanských, 366–381).

Polsko-českým vztahům věnoval pozornost již Adam M i c k i e w i c z ve svých přednáškách o slovanských literaturách na pařížské Collège de France v letech 1840–1844. Tadeusz Stanisław G r a b o w s k i v přehledných studiích již v době před první světovou válkou naznačil vlivy velkých polských romantiků na literatury jiných slovanských národů, a tedy i Čechů.⁴⁸⁾

⁴⁷⁾ Srov. Milan O t á h a l, *Lednová stávka r. 1920 na Ostravsku* (Příspěvek k dějinám proletářského internacionalismu na Ostravsku), Česko-polský sborník vědeckých prací I, 727–742.

⁴⁸⁾ Srov. např. *Romantyzm polski wśród Słowian* (Wpływy i pokrewieństwa), Lwów 1910 (Poprzez Słowiańszczyznę II); *Słowacki w piśmiennictwach słowiańskich*, Pamiętnik Literacki 8, 1909, 221 a. n.; *Zygmunt Krasiński w literaturach słowiańskich*, Kraków 1914. Pouze česko-polských vztahů se týkají Grabowského články *Nowy przekład czeski „Irydiona”*, Świat Słowiański 2, 1906, 442–444, a *Działalność Franciszka Bolesława Kwietki w Warszawie*, Česko-polský sborník vědeckých prací II, 189–218.

Byly zde i práce monografické. Tak významné pojednání Jana Máchala *Mickiewicz a Čechy* (ČCH 4, 1898, str. 355–389), časově první větší práce toho druhu, nepřehlídíme-li k neveliké, ale zajímavé detailní studii Františka Bačkovského *O Erbenově „Svatební košili“ vůbec a vzhledem k Bürgerově „Lenoře“ i Mickiewiczově „Útěku“ zoláště* (Ruch 6, 1884, 428 a n.).

Vedle toho vyšlo několik kratších populárních článků Edvarda Jelínka, Adolfa Černého, Františka Kvapila, J. Tretiaka⁴⁹⁾ nebo anonymních.⁵⁰⁾

Neobyčejně významnými polskými vlivy na českou literaturu doby obrozenecké i celého 19. století se zabývají velké knižní práce Mariana Szyjkowského, prvního profesora polské literatury na Karlově universitě. Szykowski se od svého příchodu do Prahy soustředil především na systematický výzkum polských vlivů na českou literaturu. Rozměrná, materiálově bohatá *Polská účast v českém národním obrození* (Praha 1931, 1935, 1946) zachytila zevrubně literární styky, souvislosti a vlivy na konci 18. a na počátku 19. století a výsledovala je potom téměř přes celé 19. století až po sám jeho sklonek. Kratší, ale časově dále sahající syntetické dílo *Polski romantyzm w czeskim zyciu duchowym* (Poznań 1947) sleduje vlivy tří velkých romantiků, Mickiewicze, Słowackého a Krasińskiego, na českou kulturu, zvláště literaturu, a to téměř až do doby současné. Přes v podstatě pozitivistickou badatelskou metodu jsou práce Szyjkowského stěžejními vědeckými díly o polských vlivech na českou literaturu, přinášejí nadmíru cenný a hojný materiál a poskytují náměty a podněty pro další vědeckovýzkumnou činnost. Základní souborné práce Szyjkowského doplňuje několik dalších publikací o polsko-českých vztazích, zejména řada studií a článků časopiseckých.⁵¹⁾

Četné zmínky, upozornění a odkazy na polské vlivy najdou se též ve Vlčekových *Dějínách české literatury* (I–IV; 1892–1914), v Jakubcových *Dějínách literatury české* (I, II; 1929, 1934) a v *Literatuře české devatenáctého století*, zvláště v 2. vydání z r. 1911 a 1917, kde jsou již některé souvislé partie o polských vlivech na českou literaturu, např. o ohlase děl polských romantických historiků v české literatuře (II, 1917, 152–158), dále v Máchalových *Stovanských literaturách* (1922, 1925, 1929) a ve Wollmanově *Slovesnosti Slovanů* (1928).

Veliké pozornosti literárních badatelů se těšily české překlady Mickiewiczových *Dziadů*. Tak již v době před první světovou válkou se Vrchlického překladem *Dziadů* ve dvou článcích podrobně zabýval Feliks Konieczny,⁵²⁾ později se k témuž tématu vrátil Henryk Batowski⁵³⁾ a nejnověji Karel Oliva v souhrnné studii *České překlady Mickiewiczových Dziadů* (Slavia 23, 527–546) srovnal všechny dosavadní překlady a uvedl i starší literaturu. Nové Halasovo přebásnění zaujalo z polských vědců vedle Szyjkowského zejména Stefana Vrtela-Wierczyńskiego (*Nowy czeski przekład Dziadów Mickiewicza pióra Franciszka Halasa*, Przegląd Zachodni 4, 1948, 698–702). Vrtel-Wierczyński ocenil

⁴⁹⁾ Srov. jejich soupis v bibliografii na konci práce.

⁵⁰⁾ Např. *Literatura polska w Czechach*, Biblioteka warszawska 1882, 327–330. Pochází pravděpodobně od Edvarda Jelínka.

⁵¹⁾ Srov. jejich soupis v bibliografii na konci práce.

Souborné zhodnocení Szyjkowského rozsáhlého literárněvědného díla podal Tadeusz Stanisław Grabowski ve studii *Dorobek literacko-naukowy Mariana Szyjkowskiego*, sborník „Franku Wollmanovi k sedmdesátinám“, Praha 1958, 328–358.

⁵²⁾ *Dziady po czesku*, Przegląd polski 2, 1896, 99–118; *Vrchlický jako tłumacz Dziadów*, Świat Słowiański 9, 1913, 502–520.

⁵³⁾ *Vrchlický a Mickiewicz*, Ruch Słowiański 3, 1930, zvláštní otisk, str. 34.

i vřelý poměr Antala Staška k Polákům v článku *Polonofilstwo Antala Staška* (Ruch Słowiański 1, 1928, 27–30).⁵⁴⁾

Osudem a působením díla Mickiewiczova v Čechách se kromě prací již uvede-
ných zabývá kniha Julia H e i d e n r e i c h a (Dolanského) *Vliv Mickiewiczův na
českou literaturu předbřeznovou*, Praha 1930, stať Jiřího H o r á k a *Pan Tadeusz
v literaturách slovanských* (Praha 1934, Slovanský ústav A. Mickiewiczovi), studie
Anny K e l l n e r o v é *Mickiewiczův „Pan Tadeáš“ a Eliška Krásnohorská* (Pocta
Fr. Trávníčkovi a F. Wollmanovi, Brno 1948, 203–219) a nejnověji pojednání
Otakara B a r t o š e *Mickiewiczovo dílo v Čechách* v knížce *Adam Mickiewicz*
(Praha 1955, 56–72).⁵⁵⁾

Z jiných novějších prací, které se zaměřují k výzkumu polsko-českých vztahů
v době romantismu, zaslouží zmínky Stanisława K o l b u s z e w s k é h o *Polsko-
czeskie zagadnienia w epoce romantyzmu* (Sobótka 2, 1947, 277–296) a zejména
Mariana J a k ó b c e *Stosunki wzajemne Polaków i innych Słowian w dobie Wiosny
Ludów* (Pamiętnik VII. Powszechnego Zjazdu Historików Polskich I, Warszawa
1948, 317–321).

Významnou úlohu v polsko-českých stycích v první polovině 19. století mělo
lvovské Ossolineum, vědecký ústav, založený J. M. Ossolińským a dnes přenesený
do Wrocławu; ústav mimo jiné systematicky pěstoval styky s rakouskými Slovany,
zvláště s Čechy.⁵⁶⁾

Velkou dokumentární hodnotu mají dopisy Kollárový a Purkyňovy, vydané z po-
zůstalosti A. W. Maciejowského ve Slovanském sborníku r. 1883 a 1885.⁵⁷⁾

Edice korespondence, zejména jsou-li dobře komentovány, patří vůbec k nejcen-
nějším pramenům pro poznání vzájemných vztahů mezi polskými a českými literáty
i pro charakteristiku doby a prostředí. Proto téměř každý z badatelů, kteří se styky
a vztahy polsko-českými zabývali, vydával také materiály z korespondence. Nad jiné
v tomto ohledu vynikají zvláště velmi pilný J. Ś l i z i ń s k i⁵⁸⁾ a Józef M a g n u s
z e w s k i.⁵⁹⁾ Ślizińskému náleží též zásluha, že upozornil na zcela již zapomenu-

⁵⁴⁾ Zájem Antala Staška o polskou literaturu dosvědčuje mj. jeho článek *Juliusz Słowacki a jeho
doba*, Osvěta 1872, 1, 93, 194.

⁵⁵⁾ Od Otakara Bartoše srov. rovněž *České portréty Adama Mickiewicze*, Slavia 25, 1956, 18–36.

⁵⁶⁾ O stycích mezi Lvovem a Prahou srov. např. Teofil Modelski, *Ossolineum i Czeskie
Muzeum Narodowe*, Wrocław 1953. (Rec. Milan K u d ě l k a, Slavia 26, 1957, 461–462.)

⁵⁷⁾ Slovanský sborník 2, 1883, 402–407, 449–454, 504 až 507, 621–623; 4, 1885, 23–24, 79,
157–158. – Purkyňovými styky s Poláky se zabývá také Milan K u d ě l k a (*Korespondence Jana
Ev. Purkyně s W. A. Maciejowským*, Sobótka 17, 1962, 309 a n.) a Krystyna K a r d y n i - P e l i k
á n o v á (*Nieznanne listy Antoniego i Julii Woykowskich do J. E. Purkiniego*, Sborník prací fil.
fak. Brno, 1964, D 11, 152–160; *Styky Jana Ev. Purkyně s časopisy Tygodnik literacki a Dennica-
Jutrzenka*, Slezský sborník 60, 1962, 78–89).

⁵⁸⁾ Srov. zejména Ślizińského knihu *Z korespondencji Alojzego Jiráska z Polakami* (Wroc-
ław 1955, str. 158), kde vedle korespondence jsou i Jiráskovy zápisky z jeho pobytu v Polsku, nikde
dosud nevydané, různé biografické a bibliografické poznámky a chronologický přehled polských
překladů z Jiráska. Vedle toho vydal Jerzy Śliziński i korespondenci několika jiných českých lite-
rátů s Poláky, tak např. korespondenci českého polonofila a překladatele F. A. Hory s J. I. Kraszew-
ským, s Elizou Orzeszkovou a s Gabrielou Zapolskou. Zajímavý korespondenční listek S. K. Neu-
manna (Przegląd Zachodni 1951, 3/4, 586) dosvědčuje, že Przesmyckého *Chimera* byla také
v Čechách známa a ceněna. Krátký článek *List Jana Nerudy do Zenona Przesmyckiego* (Przegląd
Zachodni 1952, 9/10, 173–175) je pozoruhodný především údaji o Nerudových vztazích k Polsku.

⁵⁹⁾ Z M a g n u s z e w s k é h o edic jsou cenná zejména vydání korespondence K. Przerwy-Tet-
majera s Františkem Kvapilem a M. Konopnické s Jaroslavem Vrchlickým.

Z jiných vydání korespondencí polsko-českých zaslouží pozornosti edice bulharského literárního
vědce Kujo M. K u e v a, zejména jeho vydání dopisů Fr. Kvapila a F. X. Svobody krakovskému

tého českého polonofila Josefa Koněru (nar. 1858 v Dalečíně na Moravě, později učitele v Slavkovicích, horlivého překladatele z polštiny) v článku *Józef Konerza, zapomniany polonofil czeski*, *Pamiętnik Słowiański* 4, 1954, 91 a n., a že jako jeden z prvních se pokusil o přímé vyšetření polských vlivů v současné české literatuře ve stati *Wiersze Franciszka Niechwałata o tematyce polskiej* (*Przegląd Zachodni* 1952, 9/10, 185–188).

Vzájemným literárním vztahům polsko-českým věnuje pozornost také Karel Krejčí ve svých *Dějinnách polské literatury* (Praha 1953),⁶⁰⁾ kde hned v úvodu v hutné a výstižné zkratce naznačil základní dynamiku česko-polských kulturních vztahů v průběhu historického vývoje obou sousedních slovanských národů a zdůraznil převážně cenný, kladný přínos, který tyto vztahy pro oba národy znamenaly (str. 13–15).

Ze starších publikací přináší hojná upozornění na souvislosti polsko-české Jana Magiery *Literatura czeska i słowacka* (Warszawa 1929).

Obtížným problémem komparace ústní slovesnosti polské a české se zabývá kniha Stanislawa Dobrzyckého *Kolędy polskie i czeskie, ich wzajemny stosunek* (Poznań 1930).⁶¹⁾

Souvislost polské a české ústní slovesnosti na etnickém i jazykovém rozhraní doložil nejnověji na základě velmi bohatého materiálu zbojnických pověstí Alois Sivek v monografii *Ondráš z Janovic* (Ostrava 1958) i v její zkrácené populární verzi *Zbojník Ondráš* (Praha 1959).⁶²⁾

Všimáme-li si pozornosti, jaká byla věnována vztahům jednotlivých polských autorů k Čechům a k Čechům i naopak, zjistíme, že po velkých romanticích největší zájem našich i polských literárních historiků upoutal ohlas díla Henryka Sienkiewicze, který až dodnes patří k neoblíbenějším a nejčtenějším polským spisovatelům u nás.⁶³⁾ Jen ojediněle se vyskytnou práce také o poměru jiných polských spisovatelů k Čechům, tak např. Ant. Mikulského *Asnyk a Czesi i Słowiańszczyzna* (*Życie Słowiańskie* 3, 1948, 113–116) nebo J. Ślizińskiego *E. Orzeszkowa i G. Zapolska a Czesi* (*Przegląd Zachodni* 1955, 9/12, 64–111).⁶⁴⁾

Z prací, které sledují polsko-české styky a vztahy v průběhu celé historické doby, od dávnověku až po současnost, je nezávažnější společné dílo Tadeusza Lehra-Spławinského, Karla Piwarského a Zygmunta Wojciechowského *Polska Czechy* (*Dziesięć wieków sąsiedztwa*, Katowice–Wrocław 1947), kde

dramaturgovi M. Szukiewiczovi (viz dále v kapitole o Krasínském), české polonistky Anetty Bařaljkové Heczkové a polského teatrologa Stan. Ilowského.

⁶⁰⁾ Polsko-českých literárních vztahů se týkají i některé jiné práce Karla Krejčího, tak např. jeho články *Polské a české bajky Bartoloměje Paprockého*, *Slavia* 16, 1938–39, 277–331; *Literatura polska w ludowo-demokratycznej Czechosłowacji*, *Życie Słowiańskie* 1952, nr 12, 23–26; *Tradice česko-polského přátelství*, *Slovanský přehled* 39, 1953, 166–168; „*Walleńrod*“ i „*Irydion*“ w literaturze czeskiej, sborník Adam Mickiewicz 1855–1955, Wrocław–Warszawa 1958, 369–394.

⁶¹⁾ Rec. Szykowski, *Slavia* 10, 1931–32, 174–177.

⁶²⁾ Polsko-českými vztahy ve zcela jiné oblasti se zabývá Šivkova stat *K stykům J. V. Friče s polskou emigrací pařížskou*, *Slezský sborník* 51, 1953, 517–525.

⁶³⁾ Srov. např. Václav Kredba, *Kult Sienkiewicza w Czechosłowacji*, *Ruch Słowiański* 3, 1930, 281–291; Jerzy Śliziński, *Sienkiewicziana czeskie*, *Przegląd Zachodni* 1952, 9/10, 179–184; Julian Krzyżanowski, *Dzieła Sienkiewicza w przekładach*, Warszawa 1953; Jiří Bečka, *Křižáci Henryka Sienkiewicze na české půdě*, *Slavia* 23, 1954, 547–558 (výňatek z diplomní práce *Sienkiewicz u nás*, obhájené r. 1953 na filologické fakultě Karlovy university v Praze).

⁶⁴⁾ Śliziński věnuje pozornost i starším obdobím. Pro polsko-české vztahy v době protireformace je materiálově cenný jeho článek *Przyczynek do pobytu Pawła Strąńskiego ze Zap w Toruniu*, *Slavia* 26, 1957, 385–390.

je podán obšírný přehled politických i kulturních souvislostí a spojí ve všech historických epochách, zpracovaný s velkou znalostí věci. Dílo, které vzniklo r. 1943 v okupované Varšavě za nejužší fašistické poroby, je výrazně poznamenáno vědomím slovanské solidarity a snahou překlenout staré nesváry a rozpory.

Populárními pracemi podobného druhu jsou Ignáce H a n u s e *Stosunki polsko-czeskie na przestrzeni wieków* (Poznań 1936) a St. K o l b u s z e w s k é h o *Polska a Czechy* (Zarys zagadnień kulturalnych, Poznań 1939). Ze starších prací je pozoruhodný článek čechofila Adolfa N o w a c z y ŋ s k é h o *Stosunki literackie czesko-polskie* (Tygodnik ilustrowany 12. 9. 1908). Z doby po druhé světové válce máme dva přehledné články (Zygmunt L a s o c k i, *Zarys stosunków polsko-czeskich od X do końca XIX wieku*, Wiś i Państwo 1947, 161–178; Stefan V r t e l - W i e r c z y ŋ s k i, *Stosunki kulturalne polsko-czeskie*, Pamiętnik VII. Powsz. Zjazdu Histor. Pol. I, Warszawa 1948, 247–268) a brožuru Julia D o l a n s k é h o *Tysiąc lat naszych stosunków z Polską* (Praha 1950).⁶⁵⁾

Historický přehled kulturních vztahů československo-polských ve 20. století podal a jejich základní problematiku naznačil Otakar B a r t o š ve stati *Československo-polské kulturní vztahy ve 20. století* (předneseno původně jako referát na pracovní konferenci Varšavské a Karlovy university v dubnu 1962, tiskem vydáno ve sborníku „Z dějin československo-polských vztahů, Praha 1963, Universita Karlova, 83–106).

Jedno z období dosud podrobněji neprozkoumaných si vybral za předmět výzkumu Józef M a g n u s z e w s k i v knize *Stosunki literackie polsko-czeskie w końcu XIX i na początku XX wieku* (Wrocław 1951). Magnuszewski ovšem neobsáhl složitou problematiku polsko-českých vztahů na přelomu dvou století v plné šíři a mnohotvárnosti.⁶⁶⁾ Podstatnou část své práce věnoval podrobnému rozboru vztahů dvou polských spisovatelů z konce století, Zenona Przesmyckého-Miriama a Stanisława Przybyszewského, k českému prostředí a k české literatuře (kap. II až IV) a jen v kapitole úvodní a závěrečné si všiml i jiných polsko-českých vztahů ve zkoumaném období.⁶⁷⁾ Zájem J. Magnuszewského o polsko-české vztahy na konci 19. a počátku 20. století dosvědčují i některé jeho menší práce, tak např. články *Z dziejów stosunków literackich polsko-czeskich u schyłku XIX w.* (Przegląd Zachodni 1947, 2, 954–959) a *Stanisław Wyspiański w Pradze* (Przegląd Zachodni 1948, 10, 454–458).

Cenným doplňkem Magnuszewského prací z literární sféry, které Magnuszewski nevěnoval pozornost, je studie Jaroslava B a t u š k a *Dva příspěvky k dějinám česko-polských vztahů v pokrokovém hnutí devadesátých let* (Česko-polský sborník vědeckých prací II, 313–343), pojednávající o poměru mezi pokrokovým hnutím českým a obdobným hnutím v rakouské Haliči a sledující, jak se revoluční píseň *Czerwony Sztandar* básníka Bolesława Czerwieńskiego dostala do Čech a jakou úlohu sehrála v pokrokovém hnutí české mládeže. Polsko-českých vztahů v témž

⁶⁵⁾ Ohlase m idejí polského mesianismu ve spisech a názorech Masarykových se D o l a n s k ý zabývá v referátě *Echa mesjanizmu polskiego w literaturze czeskiej*, předneseném v dubnu 1956 ve Varšavě a vydaném tiskem r. 1958. Srov. o tom podrobněji v kapitole o Krašínském.

⁶⁶⁾ Srov. podrobnou a zevrubnou recenzi Milana K u d ě l k y ve Slezském sborníku 51, 1953, 584–591. Tam soustavně zhodnocení přednosti a nedostatků Magnuszewského práce.

⁶⁷⁾ Vztahem Stanisława Przybyszewského k českým dekadentům se zabýval také Szykowski v článku Stanisław Przybyszewski w Czechach (v. d.) a nejnověji Stanisław H e l s z t y ŋ s k i ve velké knižní monografii *Przybyszewski* (Kraków 1958); tam zejména v kapitolách *Arnošt Procházka, berold slawy w Czechach* (167–177) a *Czechy po raz wtóry – Jiří Karásek ze Lvovic* (446–452).

období na rozmezí dvou století se týká i stať Mariana S z y j k o w s k é h o *Jaroslav Kvapil i jeho stosunek do polskiego teatru* (Przegląd Zachodni 1950, 3/4, 229 až 238).

Z bibliografických prací, které sledují pronikání polské literatury do našich zemí a zachycují české zájmy o polskou kulturu, zasluhují pozornosti kromě zmíněné již práce Bečkovy především bibliografické soupisy Edvarda J e l í n k a,⁶⁸⁾ Karla O l i v y⁶⁹⁾ a Jana K o r z e n n é h o.⁷⁰⁾

Rozsáhlá literatura o polsko-českých vztazích potvrzuje, jak bohaté a rozmanité byly kulturní styky a spoje mezi Čechy a Poláky v minulosti, současně však ukazuje na možnost i nutnost dalšího bádání, neboť stále ještě jsou období (např. doba tzv. pozitivismu nebo období meziválečné), kterým pozornost věnována nebyla, nebo aspoň ne v takové míře, jak by toho tato významná období zasluhovala.

Také někteří pilní, ale nehlukní šířitelé polské kultury u nás se neprávem zcela ztrácejí ve stínu svých proslulejších současníků. Tak např. teprve Artur Z á v o d s k ý⁷¹⁾ po více než čtyřiceti letech náležitě zhodnotil záslužné a v mnohém směru průkopnické překladatelské dílo ostravského spisovatele Karla Handzla z doby těsně před první světovou válkou.⁷²⁾ Handzel nejenže si k svým překladům vybíral ze slavných již autorů Prusa, Reymonta, Zapolské, Dygasińskiego, Kraszewského a Przerwy-Tetmajera téměř výlučně díla málo známá a neběžná, ale uvedl k nám také některé autory dosud zcela neznámé, např. Adolfa Walewského nebo Aniela Kallasovou. Handzel, který byl po otci polského původu, byl i v korespondenčním styku s některými polskými spisovateli a přispíval do varšavského časopisu *Tygodnik illustrowany*.

⁶⁸⁾ *Spis dzieł polskich na język czeski przelożonych*, Tygodnik Wielkopolski 1873, 142–143; *Spis dzieł czeskich dotyczących rzeczy polskich*, Tygodnik Wielkopolski 1873, 406–407; *Bibliografija dzieł, rozpraw i artykułów czeskich dotyczących rzeczy polskich*, Rozpr. filolog. PAU 1880, 129–168; 1884, 366–384; 1889, 159–181; *Bibliografija przekładów z piśmiennictwa polskiego na język czeski do końca 1882 r.*, Rozpr. filolog. 1884, 385–449; *Zestawienie prac dotyczących rzeczy polskich i czeskich*, odbitka z Przewodnika nauki i literatury, Lwów 1897, str. 13.

⁶⁹⁾ *Przekłady czeskie z literatury polskiej*, Przegląd Zachodni 1951, 3/4, 587–628. – Úplný soupis českých překladů z polštiny od 16. století do r. 1950.

⁷⁰⁾ *Powojenne przekłady czeskie z literatury polskiej*, Zwrot 1954, 5, 7–9; *Polonica czechosłowackie w latach 1945–1955*, Pamiętnik Słowiański 1957, t. VII, 141–164; *Czeskie i słowackie przekłady z polskiego w latach 1956–1960*, Pamiętnik Słowiański 12, 1962, 259–271.

⁷¹⁾ Artur Z á v o d s k ý, *Karel Handzel, spisovatel Ostravská*, Praha 1954, 28–29.

⁷²⁾ Knižně vyřily tyto Handzlovy překlady: Adolf Dygasiński, *Vlk, psi a lidé*, Praha 1911, Laichter; Wiktor Gomulicki, *Na vánoce*, Praha 1914, Vilímek; Aniela Kallasowa, *Ona a oni*, Praha 1912, Otto, Světová knihovna 1037/38; J. I. Kraszewski, *Psovod*, Praha 1915, Vilímek; Bol. Prus, *Kolo-orátek. Stíny. O prázdninách. V borách*, Praha 1912, Hynek; Bol. Prus, *Legenda z dávného Egypta*, Praha 1912, Vilímek; Bol. Prus, *Odkaz srdce*, Praha 1914, Otto, Svět. knihovna 1105/6; Przerwa-Tetmajer Kazimierz, *Z velkého domu*, Praha 1911, Tiskový výbor soc. dem. strany; Adolf Walewski, *Divaadlo a jeho oběti*, Praha 1910, Otto, Světová knihovna 784; Gabriela Zapolska, *Staiška*, Praha 1914, Vilímek.